

Włodzimierz Bolecki **MODALNOŚCI
MODERNIZMU**

**STUDIA
ANALIZY
INTERPRETACJE**

SPIS TREŚCI

OD AUTORA	5
-----------------	---

STUDIA

KILKA UWAG O PERIODYZACJI LITERATURY POLSKIEJ (WSTĘP)	21
Dotychczasowa periodyzacja literatury polskiej XX wieku	23
Młoda Polska (1890–1918)	24
Dwudziestolecie międzywojenne lub II Rzeczpospolita (1919–1939)	25
II wojna światowa (1939–1945)	27
Polska Rzeczpospolita Ludowa (PRL: 1945–1990)	27
Periodyzacja literatury PRL	29
III Rzeczpospolita	31
Konsekwencje	32
Nurty i okresy	36
Literatura emigracyjna a modernizm	38
Emigracja w historii literatury polskiej XX wieku	40
Cezura 1956	41
Dwa modernizmy	41
Modernizm a literatura emigracyjna	43
Rzut oka na literaturę polską XX wieku	45
MODERNIZM W LITERATURZE POLSKIEJ XX WIEKU – REKONESANS	51

Modernizm i tradycje nowoczesności	51
Koncepcje modernizmu w Polsce – wybrane zagadnienia	57
„Modernizm polski” Kazimierza Wyki	58
Pierwsza koncepcja Wyki	58
Druga koncepcja Wyki	61
Koncepcja „modernizmu” Jana Józefa Lipskiego	62
„Modernizm bez właściwości”	62
Modernizm (1890–1918) – współczesność (od 1918–)	63
Krytyka artystyczna i historia sztuki	64
Kłopot z terminem	65
Modernizm w Polsce: historia i historyczność	73
Kłopot z przedmiotem	75
Dominanty modernizmu w literaturze polskiej	78
Symbolizm	79
Witalizm	79
Esencjalizm	80
Relacjonizm	80
Konwencjonalizm	81
Poetyckość	81
Konstruktywizm	81
Periodyzacja	82
Prolegomena do wstępnego zarysu szkicu	86
IMPRESJONIZM W PROZIE POLSKIEGO MODERNIZMU (WSTĘP)	97
<i>PRINCIPIUM INDIVIDUATIONIS. MOTYWY NIETZSCHE- AŃSKIE W TWÓRCZOŚCI BRUNONA SCHULZA</i>	118
TEKSTY I GŁOSY. Z ZAGADNIEŃ POETYKI MODERNIZMU ...	139
OD POSTMODERNIZMU DO MODERNIZMU. ALEKSANDER WAT – INNE DOŚWIADCZENIE	155
MODALNOŚĆ. LITERATUROZNAWSTWO I KOGNITYWIZM (REKONESANS)	169
Tezy	169
Modalność jako problem poetyki historycznej	180

NURTY MODERNISTYCZNE (WYKŁADY)

REWOLUCJA NAUKOWA NA POCZĄTKU XX WIEKU (WSTĘP)	203
NURTY MODERNISTYCZNE W POLSCE	209
Parnasizm	209
Dekadentyzm	214
Ekspresjonizm	216
Estetyka	218
Poetyka	221
Ekspresjonizm 1918	222
Polemiki. Przybyszewski – Strindberg – Irzykowski	224
Punkt dojścia	225
Ekspresjonizm a formizm	226
Ekspresjonizm po 1939 r.	227
Symbolizm	228
Futuryzm	233
Futuryzm jako kontrkultura	235
Futuryzm polski jako sztuka przyszłości	237
Futurystyczna koncepcja nowoczesności	237
Futuryzm a ekspresjonizm	238
Futuryzm i dadaizm	239
Futuryzm a formizm	241
Futuryzm a surrealizm	242
Stosunek do futuryzmu	242
Paradoksy polskiego futuryzmu	243
Awangarda	244
Awangarda Krakowska	245
Awangarda i futuryzm w Polsce – różnice	249
Awangarda a konstruktywizm	249
Awangarda a surrealizm	250
Paradoksy awangardy w Polsce	251
Idea awangardyzmu	251
Neoklasycyzm	252
Katastrofizm	260
DWA MODERNISTYCZNE MOTYWY	274
Miasto	275
Mit	279

LITERACKIE DIAGNOZY MODERNIZMU

WSTĘP	289
Dygresje na temat	289
Naturalizm	289
Recepcja literatury zachodniej	290
Podmiotowość w narracji	293
Powieść-poemat	296
Powieść nowoczesna – koncepcja Anieli Gruszeckiej	298
Lata dwudzieste i trzydzieste. Różnice	302
Wyznaczniki prozy wczesnego modernizmu	303
„Kierująca inteligencja”	307
Powieść „jednej sprawy”	308
„Metoda mityczna”	309
Realizm jako konwencja	309
Realizm <i>versus</i> poetyckość	311
Krytyka społecznych stereotypów w języku	312
„Prywatna” symbolika	316
Inne wyznaczniki	319
Destrukcje mimetycznej reprezentacji rzeczywistości: Schulz i Gombrowicz	320
ANALIZY I INTERPRETACJE	322
Odkrywanie nieświadomości	322
Mistyczne <i>mare tenebrarum</i> (Stanisław Przybyszewski)	322
Prekursor literatury nowoczesnej	328
Metaliteratura wczesnego modernizmu (<i>Pałuba</i> Karola Irzykowskiego, 1903)	329
Wербalizacja nieświadomości	329
Projekt nowej psychologii	335
Metafikcja i metanarracja	340
<i>Pałuba</i> (1903) a <i>Ferdydurke</i> (1937)	344
Czas i przypadek	347
Autotematyzm według Ferdynanda Goetla (<i>Z dnia na dzień</i> , 1926)	347
Czas, przypadek i metafizyka moralności (<i>Straszny czwartek w domu pastora</i> K.L. Konińskiego 1939)	356
Od Strindberga do happeningu	356
Lata dwudzieste	357
Fabuła	358
Metafikcja	359
Narracja: kronika równoczesności	360

Kompozycja: znaczenia dodane i symbolika	361
Konińskiego „uzasadnienie metafizyki moralności” ..	363
Warianty modernizmu	365
Funkcje pamięci	366
Pamięć – czas – świadomość (<i>Panny z Wilka</i> Jarosława Iwazkiewicza, 1932)	366
Pamięć – „choroba na śmierć” – świadomość (<i>Niecierpliwi</i> Zofii Nałkowskiej, 1939)	375
Inne nowoczesności	385
Ludobójstwo i początki prozy nowoczesnej (<i>Choucas</i> Zofii Nałkowskiej, 1925–1927)	385
<i>Choucas</i> – polska wersja <i>Czarodziejskiej góry</i>	386
Nowoczesna poetyka	388
Powieść – dziennik – szkic	388
Nacjonalizm i kolonializm	389
„Jeden naród nie powinien uciskać drugiego”	392
Różnica – inność – wrażliwość nowoczesna	394
Czy Witkacy był antysemitą? (<i>Pożegnanie jesieni</i> , 1926)	395
Fragment większej całości	396
„Żydówka” – „Żydóweczka” – „Żydowa” – „Żydowica”...	396
„Mówię o Polakach jako Polak...”	405
Proza historyczna dojrzałego modernizmu (<i>Opowieści biograficzne</i> Wacława Berenta, 1934–1939)	411
Dokument i biografia	411
Modernizacja – temat modernistów	413
Historiografia jako pisarstwo	414
Poetyka modernistycznej biografii	415
Modernizacja i wielokulturowość	417
Zapominanie i bezimiennność	418
Od dekadentyzmu do modernizacji	419
Polemika z nacjonalizmem	420
Modernistyczny katastrofizm	422
Proza historyczna dojrzałego modernizmu	423
Nowoczesność Józefa Mackiewicza	424
Od stereotypów do mitów nacjonalistycznych	428
Przeciw nacjonalizmom	429
Patriotyzm pejzażu	429
Idea krajowa	430
Rozrachunek z wiekiem XX	431
Mackiewiczowski postkolonializm	432
Antynowoczesna nowoczesność (<i>Ferdydurke</i> Witolda Gombrowicza, 1937/1938)	434

W opresji Formy	436
Młodość – mit kultury nowoczesnej	436
Dyskursy dominacji: rodzina, struktury społeczne	436
Człowiek uwięziony w sobie	437
Naśladowanie. Mechanizmy Formy	437
Rzeczywistość językowa	438
Modernistyczna aforystyka	438
Narracja autorska	440
Mackiewicz – Gombrowicz	441
Mityzacja rzeczywistości: koncepcja literatury Brunona Schulza	447
Modernistyczne inicjacje. Casus Czesława Miłosza	452
Konsekwencje stalinizmu (<i>Zniewolony umysł</i> , 1935) ..	452
Pustka	454
Absurd	454
Konieczność	455
Sukces	456
Księga buntowników (<i>Dolina Issy</i> , 1955)	464
Poetyka	470
Realizm	471
Świat symboliczny	472
Ukryta autobiografia	473
Powieść o inicjacji	474

ANEKS

POSTKOLONIALIZM A MODERNIZM	481
WISŁAWA SZYMBORSKA I MODERNIZM	493
DOŚWIADCZENIE I MODERNIZM	506
OD GROTESKI ANTYCZNEJ DO MODERNISTYCZNEJ	513
Kłopoty definicyjne	513
Termin	514
Hybrydy	516
Motywy	517
Hiperbola – Karykatura – Monstra	518
Gotycyzm	520
Groteska w XX w.	521

Groteski wczesnego modernizmu (Młoda Polska)	524
Groteska mitologiczna	527
Groteska średniowieczna	528
Motywy komedii dell'arte	529
Groteska fantastyczna	530
Konwencje powtórzone i konwencje naruszone	532
Felicjan Faleński	535
Jan Lemański	541
Adolf Nowaczyński	545
Roman Jaworski	547
<i>Resumé</i> (wczesny modernizm)	550
Zapomniany język (groteska i awangarda)	552
Jaworski – Witkacy	556
Schulz – Leśmian – Gombrowicz (i inni)	559
Aleksander Wat	562
Faust warszawski 1919 roku	563
Groteski późnego modernizmu (wstęp)	570
Bibliografia uzupełniająca	577
BIBLIOGRAFIA	579
NOTA BIBLIOGRAFICZNA	597
SYNOPSIS	601
INDEKS OSÓB	610